

Political Stratification of Ukrainian Society

UDC: 323.3

DOI: <https://doi.org/10.15421/172368>**Shyian Oksana¹**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-0723-8623>, shyianoks@ukt.net**Filipenko Larysa²**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-3065-2929>, larafilipenko@gmail.com**Samchuk Larysa³**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-9919-2783>, lorasamchuk@gmail.com¹*European University (Kyiv, Ukraine)*²*Kharkiv National Automobile and Highway University (Kharkiv, Ukraine)*³*The State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky" (Odesa, Ukraine)*

Abstract

The work is devoted to the consideration of the political stratification of Ukrainian society. The **relevance** of the work is determined by the fact that modern Ukrainian society is quite fragmented as a result of political and economic changes and processes, as a result, social inequality has a significant impact on society's perception of politics and processes in power. Accordingly, it is important to determine how social stratification affects political stratification, in which society itself determines the structure of political power.

The purpose of the research is to characterize the political stratification of Ukrainian society. In accordance with the goal, the task was set to determine the essence of the concept of "political stratification", to develop a model of political stratification, to characterize the features of political stratification of Ukrainian society.

Results. The features of social stratification in Ukraine and its impact on political stratification are determined. The specifics of political stratification as a phenomenon of Ukrainian society have been considered. A model of political stratification has been developed. The upper political class, the middle political class, and the lower political class are characterized. Criteria for dividing the model into classes are defined. Attention is drawn to the peculiarities of the construction of the pyramid, which corresponds to the essence of the model. The characteristic features of a society with significant political stratification are identified. The specificity of the political vertical as a component of the political stratification of Ukrainian society is revealed.

Conclusions. Social processes significantly affect the political stratification of Ukrainian society. In particular, rigid stratification is characteristic of the type of society where there is significant property inequality and differentiation between income levels. The authors of the study proposed a model in which political forces are divided into classes, each of which fulfills its political role.

Keywords: power, group, class, politics, political stratification, social stratification, society, stratification, society, Ukraine

Політична стратифікація українського суспільства

Шиян Оксана¹, Філіпенко Лариса², Самчук Лариса³¹*Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет» (Київ, Україна)*²*Харківський національний автомобільно-дорожній університет (Харків, Україна)*³*Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна)*

Анотація

Робота присвячена розгляду політичної стратифікації українського суспільства. **Актуальність** роботи зумовлена тим, що сучасне українське суспільство через політичні й економічні зміни та процеси є досить розрізненим, як наслідок, соціальна нерівність вагомо впливає на сприйняття соціумом політики та процесів у владі. Відповідно, важливо визначити як соціальна стратифікація впливає на політичну стратифікацію, при якій саме суспільство визначає будову політичної влади.

Мета дослідження – охарактеризувати політичну стратифікацію українського суспільства. Відповідно до мети було поставлено завдання визначити сутність поняття «політична стратифікація», розробити модель політичної стратифікації, охарактеризувати риси політичної стратифікації українського суспільства.

Результати. Визначено особливості соціальної стратифікації в Україні та її вплив на політичну стратифікацію. Розглянуто специфіку політичної стратифікації як явища українського суспільства. Розроблено модель політичної стратифікації. Охарактеризовано вищий політичний клас, середній політичний клас, нижчий політичний клас. Визначено критерії поділу моделі на класи. Звернено увагу на особливості побудови піраміди, яка відповідає сутності моделі. Визначено характерні риси суспільства, для якого наявна значна політична стратифікація. Розкрито специфіку політичної вертикалі як компоненту політичної стратифікації українського суспільства.

Висновки. Суспільні процеси значно впливають на політичну стратифікацію українського суспільства. Зокрема, жорстка стратифікація характерна для того типу суспільства, де присутня значна майнова нерівність та диференціація між рівнями доходів. Автори дослідження запропонували модель, при якій політичні сили поділяються на класи, кожен із яких виконує свою політичну роль.

Ключові слова: влада, група, клас, політика, політична стратифікація, соціальна стратифікація, соціум, стратифікація, суспільство, Україна

Вступ.**Постановка проблеми.**

Актуальність питання щодо політичної стратифікації українського суспільства обумовлена тим, що соціальна нерівність між населенням нашої держави продовжує зростати. Переважно це обумовлено різницею в рівні життя та майновою диференціацією, коли рівні заробітних плат одних класів населення значно відрізняються від інших. Усе це впливає на розуміння того, чому одна частина населення підтримує одні політичні сили, а інша частина – зовсім інші політичні сили. При цьому досить важливим питанням є розгляд тенденцій щодо утворення політичних груп та їх домінантної ролі в українській політиці.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Питання політичної стратифікації українського суспільства вивчалось такими вітчизняними дослідниками, як М. Остапенко (2011), Л. Кочубей (2018), А. Домранська (2015), І. Аксьонова (2018), К. Шептицька (2022) та багатьма іншими. Так, дослідниця М. Остапенко у статті «Соціальна і політична стратифікація: кореляція понять» зазначає, що політична стратифікація українського суспільства на сучасному етапі викликана майновою диференціацією соціуму, що впливає на прихід до влади олігархічних кланів (Остапенко, 2011, с. 120). При цьому політична вертикаль є тим фактором, що обмежує прихід до влади осіб, які представляють різні соціальні групи. Також можна назвати працю Л. Кочубей «Сучасна політична еліта та політичний клас: визначення, моделі та особливості становлення», у якій вона вказує, що українська політична еліта є досить розрізненою (Кочубей, 2018, с. 40).

Проте, незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень із зазначеної проблематики, можна стверджувати, потребують додаткової наукової уваги питання щодо відмінності понять «соціальна стратифікація» та «політична стратифікація», сутності політичної стратифікації, впливу соціальної нерівності на політичну стратифікацію.

Мета дослідження – охарактеризувати політичну стратифікацію українського суспільства. Відповідно до мети було поставлено завдання визначити сутність поняття «політична стратифікація», розробити модель політичної стратифікації, схарактеризувати риси політичної стратифікації українського суспільства.

Результати дослідження.

На сучасному етапі питання суспільства є досить актуальним та важливим. Передусім це зумовлено тим, що попри наявність вільного вибору та свободи в житті людини, суспільство продовжує бути нерівним та поділятися на певні групи, при цьому одні групи відмежовуються від інших. Із цього випливає, що суспільство стратифікується, тобто розподіляється на нерівні частини із великою кількістю людей у кожній групі. Кожна така група називається стратою

та має власні переконання і займає своє унікальне місце в системі суспільства. Страти здатні займати місце в ієрархії і тому можна стверджувати, що класи в суспільстві розподіляються за горизонтальною системою, коли одні верстви населення переважають інші і це сприймається як норма (Остапенко, 2011, с. 121).

Враховуючи, що кожна політична група уособлює окрему страту, то можна запропонувати наступну модель політичної стратифікації. Це відтворено на Рис. 1.

Рис. 1. Модель політичної стратифікації

Дана модель розподіляє політичну еліту залежно від того, яку функцію вона виконує і який статус її членів. Від цих показників залежить можливість політичних гравців впливати на внутрішню та зовнішню політику, їх впізнаваність, можливість контролювати та координувати певні політичні процеси, впливати на громадську думку.

Стратифікація як явище характерне не лише для соціальної системи, але й для політичної. У цьому випадку політична стратифікація розглядається як розподіл співвідношення суспільства та політичних сил, впливу політичних груп на певні процеси, розподіл ресурсів та капіталів між політичними силами. При цьому структура суспільства значно впливає на політичну ситуацію в країні, оскільки громадська думка викликає пошану та повинна враховуватися політиками під час здійснення своєї діяльності. Як наслідок, складається ситуація, коли одна політична партія займає панівне місце в політичній ієрархії, переважаючи своїх опонентів, які займають нижче місце в ієрархії (Костючков, 2016, с. 25).

Загалом модель відтворює те, що політична стратифікація є змінною та інтенсивною. Так, зміна суспільних настроїв та інтересів соціуму впливає на те, які політичні сили будуть впливати на державотворення, а які не будуть мати реальної політичної сили. Нерідко це зумовлено певними економічними та законодавчими зрушеннями, які здатні викликати в населення обурення чи реальне розуміння ситуації. Часто при цьому населення прагне до змін у всій політичній системі, що впливає загалом на будову всієї піраміди.

В основі піраміди – нижчий політичний клас. Це звичайні працівники та робітники, які не здатні

впливати вагомо на політичні процеси. Сюди можна віднести також працівників органів самоврядування, які виконують у політичному апараті допоміжну функцію і реально не можуть впливати на політичні процеси навіть на локальному рівні. Проте вони мають усталену політичну позицію і поширюють її серед оточення (Кочубей, 2018, с. 40).

Проміжну ланку піраміди займає середній політичний клас. Це очільники установ, відомств, організацій, компаній, а також ті, хто займає управлінські посади. Це та верства населення, яка має певну владу та зв'язки, а також може впливати на політичні процеси задля вирішення власних комерційних інтересів на локальному рівні. Такими особами політика переважно сприймається як спосіб примноження свого капіталу та зростання доходу, тому їм важливо знайти правильний підхід до політичних функціонерів. При цьому наявність ресурсів дозволяє їм здійснювати вплив на владу (Безносов, 2015, с. 54).

На верхівці піраміди перебувають особи, які належать до вищого політичного класу. Це аристократія та політична еліта, фактично ті, хто створює політичні явища та процеси. Це судді, представники законодавчої та виконавчої влади, державні службовці, політики, політичні функціонери, очільники міністерств та відомств. Фактично всі ті, хто безпосередньо впливає на політику та здатний формувати зовнішньополітичне бачення держави. Цей клас керується у своїй діяльності як власними інтересами комерційного характеру, так і прагненням допомогти суспільству у вирішенні певних питань. З огляду на це на верхівці піраміди знаходяться ті, які прагнуть захистити інтереси певних груп соціуму і при цьому отримати власну вигоду (Глушкова, 2016, с. 75).

Можна зазначити, що всередині певного політичного класу теж відбувається стратифікація. Вона залежить від рангу особи та її посади. Тому навіть представники вищого політичного класу можуть посідати різні місця у своїй ієрархії. Також політична стратифікація залежить від розміру політичної сили. Так, якщо до певного політичного блоку входить значна кількість людей, то відповідно, суспільство стає більш розрізненим, адже одні підтримують таку політичну силу, а інші – ні, і, як наслідок, з'являється більше політичних опонентів. Коли ж до кожної політичної сили входить небагато людей, то суспільство є більш стабільним у питаннях політики, так як не виникає значної розбіжності в поглядах. В іншому випадку політична функція не виконувалася б, так як не було б прояву громадської думки.

До того ж прийнято виокремлювати шість параметрів політичної структури суспільства:

1) розмір політичної сили (кількість членів та територіальна представленість);

2) демографічна структура суспільства (національність, раса, вік, стать);

3) психологічна структура (ставлення до певних явищ, менталітет);

4) інтелектуальна структура (рівень освіти);

5) соціальна структура (соціальний статус, рівень доходу, клас);

6) однорідність структури (різниця між членами соціуму в певних аспектах) (Домаранська, 2015, с. 55).

Варто зазначити, що політична стратифікація є більш характерним явищем для тих суспільств, які є неоднорідними. Наприклад, у межах невеликої території можуть проживати багато різних національностей, рас, людей із різними віросповіданнями, політичними поглядами. Це може призводити до того, що кожен прагне максимально виявити свою позицію і можуть виникати різні політичні партії та сили. Для суспільства це має вагоме значення, так як кожна група має можливість представити свої інтереси, що зменшує рівень конфліктності та злочинності серед соціуму.

На сучасному етапі можна спостерігати в українському суспільстві таку політичну стратифікацію, при якій досягнення політичних успіхів можливе лише завдяки проходженню політичної вертикалі. Для того, щоб стати державним службовцем чи політиком місцевого самоврядування, громадянин повинен отримати визнання серед місцевого населення та його підтримку. Насправді, навіть володіючи необхідними знаннями та практичним досвідом, особа не може долучитися до локальної політичної еліти, не маючи на той момент вже певного статусу. Отримуючи нові посади, громадянин рухається від політика місцевого до районного, обласного, міського рівня. У процесі цього дана особа отримує ще більший авторитет та, маючи пошану від населення, може стати як політичним функціонером певного міністерства чи відомства, так і депутатом Верховної Ради (Козловець, 2017, с. 50).

Проте це тривалий процес, під час якого не уникнути залучення політиком до співпраці великої команди і витрат значних ресурсів на створення власного іміджу. Відповідно, навіть будучи фахівцем у певній сфері та знаючи як змінити певну систему на краще, громадянин у молодому віці не може стати гравцем великої політики, якщо до цього не має визнання та не витрачає значні кошти на створення потрібної репутації. Загалом це зумовлено також тим, що в нашому суспільстві поширеним є твердження про те, що особа молодого віку ще не може мати достатніх знань для зміни політичної ситуації, що насамперед ґрунтується на стереотипах, відповідно до яких громадянин молодого віку ще не може ґрунтовно розуміти певні процеси.

Слід зазначити, що на сучасному етапі характерним явищем є залучення до політики

артистів та акторів, музикантів, співаків, хореографів, гумористів. Це зумовлено передусім тим, що такі люди є відомими та вже створили певний образ, тож суспільство часто їх сприймає лише в межах їхнього образу. Часто до політики залучаються особи, які грали політиків у кіно чи захищали певні інтереси досить жорстко. Така особа вже створила собі імідж борця за справедливість та демократію, тому і сприймається як людина, що здатна значно змінити політичну ситуацію. Водночас для суспільства такі громадяни часто сприймаються як такі, що дійсно розуміють політику, оскільки мають зв'язки із різними державними діячами (Костючков, 2015, с. 18).

Пов'язаною тенденцією є поширення серед суспільства ідей про те, що задля зміни політичної ситуації на чолі держави мають стояти особи, які не мають політичного досвіду. У соціумі це сприймається як перевага, адже такі особи не пов'язані зі скандалами та корупційними схемами, їхні кошти отримані чесним шляхом, тож у суспільстві вони сприймаються як такі, що і надалі будуть дотримуватися справедливості та рівності, а також не будуть застосовувати схеми для отримання коштів із державного бюджету (Ляпіна, 2019, с. 21).

Така політична група є особливою, адже, не маючи політичного досвіду, її члени отримують знання одразу шляхом практики. Такі громадяни є ініціативними і нерідко мають багато ідей щодо зміни сучасної політичної ситуації. Проте вони у процесі своєї діяльності можуть отримувати значний обсяг критики від колег, адже одні політики пройшли багато етапів для отримання бажаного статусу і роками чекали підвищення, а інші – швидко отримали потрібні посади і статус без наявного досвіду. Насправді така група громадян часто знаходиться поза основними політичними процесами або курується іншими особами, так як політична еліта, яка вже сформована, намагається не допускати її до великої політики через значну конкуренцію (Гончарук-Чолан, 2018, с. 25).

Значна роль у політичній системі сучасної України належить тим політичним групам, які керуються у своїй діяльності лише певними інтересами. Вони приймають закони та запроваджують реформи для власного комерційного розвитку і зростання прибутку, тому, як наслідок, – розпочаті ними зміни є неповними та частковими. Для них важливим є лише проміжний результат, що дозволить максимально отримати вигоду від нововведень, після чого вони як правило самоусуваються, а наслідки проміжних реформ відображаються негативно на всій системі. Це призводить до того, що такі політичні групи стають лише багатшими, а їх політичний вплив слабшає, проте з часом вони знову повертаються до політики, щоб отримати вигоду вже з нових сфер (Доцяк, 2020, с. 12).

Варто зазначити, що в політичній системі нашої держави присутня також така стратифікація,

при якій між політичними силами спостерігається велика майнова диференціація. Це зумовлено тим, що намагання суспільства покращити своє матеріальне становище призводить до того, що до влади часто потрапляють люди, які володіють значними ресурсами та капіталами, що сприймається суспільством як показник лідерства та вагомих інтелектуальних здібностей. До того ж такі люди є шанованими та здатні значно впливати на політичну ситуацію (Самчук, 2021, с. 45).

Такі особи, як правило, об'єднуються в певні політичні групи, утворюючи олігархічні клани, до яких можна потрапити лише тим політикам, які мають ресурси та капітали певного обсягу, мають необхідні зв'язки, захищають подібні до інших представників цього клану інтереси. Такі групи обмежують прихід до влади осіб із вертикалі, намагаючись долучити лише тих, хто може принести їм більше користі. Для суспільства це загрожує приходом до влади тих, хто буде просувати лише власні інтереси і, як наслідок, соціум буде відчувати майнову нерівність та жити в умовах постійного погіршення свого соціального становища (Чернова, 2022, с. 12).

Загалом можна зазначити такі риси політичної стратифікації українського суспільства. Це відображено в таблиці 1.

Таблиця 1
Риси політичної стратифікації українського суспільства

№ п/п	Риса	Характеристика
1	Обмеження вертикального руху	Політична система України старанно не допускає політиків, які мають знання та освіту, досвід, до верхівки влади, задля просування потрібних політичних еліт (Цурканова, 2022, с. 114).
2	Майнова диференціація	Суспільство ділиться політиками на класи лише на підставі рівня доходів та наявного майна (Політичні ризики, 2016, с. 11).
3	Корупційні механізми	Політики часто використовують корупційні схеми для власної вигоди та задля компенсації завданих збитків державі (Соціально-політична ситуація, 2022).
4	Закритість страт	Певні політичні кола є закритими і входження до них можливе лише за умови наявності певних привілеїв (Аксенова, 2018, с. 920).
5	Гостра суспільна поляризація	У населення спостерігається помітна різниця в доходах. Так, станом на 1 липня 2023 р. середня заробітна плата в Україні становила 16 500 грн., хоча насправді більшість населення має меншу оплату (Тенденція зберігається, 2023).

З огляду на це можна підсумувати, що жорстка стратифікація негативно впливає на політичні процеси в нашій державі, що зумовлює соціальну нерівність та суспільне незадоволення чинною владою. Тож подолання такого негативного явища, як абсолютна політична стратифікація, дозволить розвиватися нашій політиці та сприятиме покращенню життя громадян. Зокрема, наведені вище риси свідчать про те, що повинно здійснюватися штучне формування відкритості закритих страт (Шептицька, 2022, с. 21).

Цього можна досягти за допомогою надання публічних даних учасників страт у відкритий доступ та контролю державою джерел їх доходів. До того ж має відбуватися розширення механізмів, при яких людина без досвіду чи з мінімальним політичним

досвідом, але з вищою освітою, яка є фахівцем у певній галузі, має авторитет та повагу населення, може потрапити до вищого політичного класу і при цьому буде допускатися до політичних процесів різного рівня (Городніченко, 2022, с. 32).

Також варто зазначити, що нині поширеним явищем є віртуалізація політичного простору. Так, політики формують потрібний образ за допомогою активності в соціальних мережах чи створюючи власні сторінки під певні події. Таким чином вони намагаються охопити ширше коло потенційної аудиторії за короткий період, оскільки відвідувачі таких сторінок, не знаючи політика особисто, вже захоплюються його діяльністю та бачать у ньому перспективного політичного діяча.

Висновки.

Підсумовуючи, зазначимо, що суспільні процеси значно впливають на політичну стратифікацію українського суспільства. Зокрема, жорстка стратифікація характерна для того типу суспільства, де присутня значна майнова нерівність та диференціація між рівнями доходів. Як наслідок, соціум активно просуває в політику тих громадян, які, на їх думку, можуть повністю представити та захистити їх інтереси на різних рівнях. Автори дослідження запропонували модель, при якій політичні сили поділяються на класи, кожен із яких виконує свою політичну роль. Водночас для українського суспільства характерними є такі риси політичної стратифікації, як гостра суспільна поляризація, обмеження вертикального руху, майнова диференціація, корупційні механізми, закритість страт. Крім того, спостерігається віртуалізація політичної стратифікації.

На сучасному етапі можна відмітити жорстку стратифікацію як те явище, що негативно впливає

на розвиток українського суспільства. Так, поділ політичних сил на групи, входження до яких обмежено, лише посилює нерівність у суспільстві. Це впливає на те, що громадяни, які мають ініціативи та певні державотворчі ідеї не можуть потрапити до вищих органів влади, оскільки не володіють необхідними ресурсами для входження до тієї чи іншої політичної сили. Фактично це впливає лише на посилення олігархічних кланів у країні.

Також до негативних факторів можна віднести ієрархічність проходження політичної кар'єри. Зокрема, політик повинен пройти різні етапи посадового зростання задля отримання потрібної посади. Це впливає на розвиток бюрократії і також на те, що громадяни, які дійсно мають потенціал, повинні займати рядові посади і очікувати, що вони через декілька років отримують посаду в органах вищої влади. Нерідко довго так перебуваючи на посаді, політик вже втрачає бажання рухатися далі чи приходить до потрібної посади у зрілому віці.

Можна стверджувати, що в майбутньому буде лише зростати обмеження вертикальної стратифікації політики і отримати владу буде складно, навіть подолавши всі етапи. При цьому все більшої політичної ваги набиратимуть олігархічні клани. Проте віртуалізація лише зростатиме і кожен політик буде намагатися себе представити максимально в Інтернет-просторі.

Вирішити питання політичної стратифікації в Україні можна шляхом запровадження електронних виборів, зміни виборчого законодавства, проведення опитувань серед населення. Важливо, щоб населення розуміло, якого політика прагне бачити і наскільки він буде ефективний у вирішенні їх питань.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Аксьонова, І. (2018). Статистичний аналіз стратифікації українського суспільства за рівнем доходів. *Економіка і суспільство*, 15, 917-923.
- Безносов, М. (2015). *Основи політичної соціології*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна.
- Глушкова, Л. (2016). Особливості змін структури українського суспільства у глобалізаційному процесі. *Грані*, 4 (132), 74-77.
- Гончарук-Чолан, Т. (2018). *Політична соціологія*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ».
- Городніченко, Ю. (2022). *Відбудова України: принципи та політика*. Київ: Центр досліджень економічної безпеки.
- Домаранська, А. (2015). Соціокультурний вимір соціальної стратифікації українського суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 52-59.
- Доцяк, І. (2020). *Політична соціологія*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
- Козловець, М. (2017). Соціальна структура українського суспільства в контексті постсоціалістичних трансформацій. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*, 4 (35), 41-57.
- Костючков, С. (2015). Філософія співробітництва громадянського суспільства і місцевого самоврядування у контексті соціально-політичної взаємодії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2, 16-20.
- Костючков, С. (2016). *Основи соціальної держави та громадянського суспільства*. Херсон: Айлант.
- Кочубей, Л. (2018). Сучасна політична еліта та політичний клас: визначення, моделі та особливості становлення. *Наукові записки*, 45, 37-54.

- Ляпіна, Л. (2019). *Політична соціологія*. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили.
- Остапенко, М. (2011). Соціальна і політична стратифікація: кореляція понять. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 6, 119-124.
- Політичні ризики і політична стабільність в Україні*. (2016). Київ: УНЦПД.
- Самчук, З. (2021). *Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.
- Соціально-політична ситуація в Україні*. (2022). Відновлено з <https://socis.kiev.ua/ua/2022-02-21/>.
- Тенденція зберігається. Стало відомо, на скільки зросла середня зарплата в Україні*. (2023). Відновлено з <https://biz.nv.ua/ukr/economics/zarplata-2023-na-skilki-zroslo-serednya-zarplata-v-ukrajini-50336985.html>
- Цурканова, І. (2022). Комплексний політичний аналіз вторгнення Росії в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*, 1, 13-120.
- Чернова, А. (2022). *Політико-ідеологічні орієнтації громадян в умовах російської агресії*. Київ: Центр Разумкова.
- Шептицька, К. (2022). *Стратифікаційні процеси в українському суспільстві*. Київ: Національний авіаційний університет.

REFERENCES

- Aksyonova, I. (2018). Statistical analysis of stratification of Ukrainian society by income level. *Economy and society*, 15, 917-923.
- Beznosov, M. (2015). *Fundamentals of political sociology: a study guide for students of socio-humanitarian specialties*. Kharkiv: V. N. Karazin KhNU
- Chernova, A. (2022). *Political and ideological orientations of citizens in the conditions of Russian aggression*. Kyiv: Razumkov Center.
- Domaranska, A. (2015). Sociocultural dimension of social stratification of Ukrainian society. *Sociology: theory, methods, marketing*, 2, 52-59.
- Dotsyak, I. (2020). *Political sociology*. Ivano-Frankivsk: VDV CIT of Vasyl Stefanyk Prykarpatsky National University.
- Hlushkova, L. (2016). Peculiarities of Changes in the Structure of Ukrainian Society in the Globalization Process. *Grani*, 4 (132), 74-77
- Honcharuk-Cholan, T. (2018). *Political sociology*. Ternopil: Publishing and Printing Center "Economic Thought TNEU"..
- Horodnichenko, Yu. (2022). *Reconstruction of Ukraine: principles and politics*. Kyiv: Economic Security Research Center
- Kochubei, L. (2018). Modern political elite and political class: definitions, models and peculiarities of formation. *Proceedings*, 45, 37-54.
- Kostyuchkov, S. (2015). The philosophy of cooperation of civil society and local self-government in the context of socio-political interaction. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 2, 16-20.
- Kostyuchkov, S. (2016). *Basics of the social state and civil society: Study guide*. Kherson: Ailant.
- Kozlovets, M. (2017). The social structure of Ukrainian society in the context of post-socialist transformations. *Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise*, 4(35), 41-57.
- Lyapina, L. (2019). *Political sociology*. Mykolaiv: Publishing House of the ChNU named after Petra Mohyly.
- Ostapenko, M. (2011). Social and political stratification: correlation of concepts. *Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU*, 6, 119-124.
- Political risks and political stability in Ukraine*. (2016). Kyiv: UNTSPD.
- Samchuk, Z. (2021). *Political process in independent Ukraine: results and problems*. Kyiv: Institute of Political and Ethnonational Studies named after I. F. Kuras NAS of Ukraine.
- Sheptytska, K. (2022). *Stratification processes in Ukrainian society*. Kyiv: National Aviation University.
- Socio-political situation in Ukraine*. (2022). Retrieved from <https://socis.kiev.ua/ua/2022-02-21/>.
- The trend persists. It became known how much the average salary in Ukraine has increased*. (2023). Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/economics/zarplata-2023-na-skilki-zroslo-serednya-zarplata-v-ukrajini-50336985.html>.
- Tsurkanova, I. (2022). Complex political analysis of Russia's invasion of Ukraine. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, 1, 113-120.